Click to verify

Parts d'una noticia

Les sis preguntes de la notícia La notícia ha de respondre a les sis preguntes clau del periodisme: Què? · Qui? · Quan? · On? · Per què? · Com? En la notícia no cal seguir aquest mateix ordre de les preguntes: El QUÈ és la caracterització d'un fet com a membre d'una determinada família de fets (declaracions, assassinats, pujada de tipus d'interès) i la situació de la seva funció dintre de les relacions de causa-efecte (pujada de tipus d'interès per alça d'inflació). El QUI es concentra en la identificació completa i rigorosa dels protagonistes del fet, ja siguin subjectes agents o pacients o subjectes individuals o col·lectius. La identificació completa és obligatòria i imprescindible per evitar la confusió o el dubte del receptor. En cas de persones (no personatges) desconegudes pel públic i a les quals cal al·ludir, sempre que sigui rellevant per entendre la notícia, a partir d'altres trets com ara la professió, l'edat, l'ètnia, la nacionalitat, l'estat civil, etc., que permetin oferir una imatge singularitzada ("Un agricultor va morir ahir en caure-li un llamp a la localitat empordanesa…", el fet que sigui agricultor és rellevant per entendre el context i que la localitat sigui de l'Empordà, també; "Un periodista català és detingut per assetjament", el fet que sigui català no aporta res de rellevant a la notícia, però sí que el detingut sigui periodista). Una dada important per completar la identificació dels personatges, en particular si ocupen un càrrec institucional, és el partit al qual pertanyen. El QUAN consisteix en la referència a l'instant que ha tingut lloc l'esdeveniment o als diferents moments de la seqüència de fets. Segons sigui el cas, caldrà detallar l'hora exacta, el moment de la jornada (nit, dia, matinada), el temps meteorològic (accidents per terra mullat) i el temps de situació (carrer molt ple o molt buit). L'ON és el marc geogràfic del fet, que pot tractar-se només en la dimensió física, però també en la dimensió cultural (context de religió, de cultura…). La proximitat entre el lloc on ha passat un fet i la redacció on s'informa de la notícia té un pes determinant en la seva valoració. Com més a prop és l'on, més interès té la notícia. Així, a mesura que la proximitat és més gran, també caldrà donar més detalls del lloc. Si, per exemple, hi ha un assassinat macabre en un pis de Manresa, els diaris de Manresa donaran l'adreça exacta, els de Catalunya es conformaran potser amb el carrer, els de Madrid amb la ciutat, i si surt per agències internacionals, es limitaran a situar Manresa al plànol. El PER QUÈ és la mención de les causes i té molt de pes, sobretot en periodisme interpretatiu. El COM comprèn totes les referències als esdeveniments, a com s'ha desenvolupat el fet i amb quins instruments. Les dades relatives al QUAN i l'ON tenen molt de pes en la credibilitat del mitjà, ja que poden ser comprovades empíricament. Altres interrogants En les notícies encara es pot donar resposta a altres interrogants, referents a l'esdeveniment que es vol noticiar: Per a què? Amb quina finalitat es publica aquesta notícia? A qui s'adreça? Pot ser a un públic general o específic. Amb què es pot il·lustrar? Hi ha declaracions de persones relacionades amb l'esdeveniment que en reforcin la credibilitat? Com aconseguir un bon titular El titular és un element indispensable que determina si una notícia és llegida o descartada. Per això val la pena dedicar-hi una atenció especial. Cal afinar el contingut informatiu de titular i subtítols: és més important "1 de cada 3 alumnes troba feina" que el nombre de cursos organitzats o qui els organitza. De tant en tant convé fer titulars una mica més agosarats i explícits: "El Voluntariat per la llengua entra al Centre Penitenciari Lledoners". El titular hauria d'anar com a molt en dues línies. No és convenient que quedi una segona o tercera línia amb una sola paraula. El titular constitueix l'element principal d'una informació. La part principal d'un titular és el títol, que difícilment sobrepassarà les tretze paraules en aquells mitjans que hi dediquen més espai. El verb del titular sol anar en present històric i en activa. Els titulars haurien d'incloure la menor puntuació possible. Funcions del titular En el periodisme clàssic el titular acompleix tres funcions: Funció identificativa. Individualitza la notícia o el text respecte als altres que el puguin acompanyar, amb l'ajut de la tipografia i els diferents cossos de lletra. Funció informativa. Sintetitza el contingut periodístic que encapçala. Una mirada al titular i al lead o entradeta, sempre que n'hi hagi, hauria de ser suficient per conèixer el més essencial de la notícia. Funció apel·lativa. Serveix per suscitar l'interès del lector (en la premsa esportiva solen ser titulars amb jocs de paraules que busquen una identificació ràpida amb el lector). En el periodisme per Internet s'hi afegeix una quarta funció, tan important com les altres: Funció hipertextual. Serveix com una eina de navegació que permet enllaçar altres continguts. A Internet convé que el titular sigui prou expressiu per si mateix, perquè de vegades no s'acompanya de cap altre element de la notícia, ni tan sols un primer paràgraf explicatiu. L'accés a Internet es fa cada vegada en pantalles més petites (tauletes, telèfons mòbils…) i, per tant, augmenta l'exigència de triar bé el titular i amb concisió, perquè ha de cabre en un espai reduït. L'estructura de la notícia Pel que fa al contingut: Titular. Anuncia el tema de la notícia de la manera més atractiva possible. Hauria de ser curt, directe i cridar l'atenció. L'ideal seria que fos inferior a deu paraules. No cal que segueixi l'estructura de subjecte + verb + predicat. De cara a la seva publicació en pàgines web, és important intentar que al titular hi hagi alguna paraula clau, sobretot si es vol fer-la visible per als diversos buscadors d'Internet (exemple: Any Espriu). Lead. És un element opcional que situem just a sota del titular. Funciona com una entradeta que desenvolupa una mica més el titular i resumeix els elements més importants de la notícia. Una notícia pot tenir dos leads introduïts per una marca gràfica. En periodisme existeix la teoria de la "piràmide invertida": la informació més rellevant, la base de la notícia, va a dalt, mentre que la informació secundària és al final del text. Hem de tenir en compte, a més, que sovint la lectura d'una notícia publicada a Internet no és lineal, perquè el lector clica un dels enllaços que conté. En el primer paràgraf és millor no posar enllaços per no desviar l'atenció del lector cap a altres continguts. Material addicional. En notícies en línia, incloure l'enllaç a altres suports (sobretot fotografies i vídeos) és gairebé obligat. Els cercadors d'Internet valoren la presència d'informació multimèdia que acompanyi la notícia. És convenient que el nom de les imatges de suport estigui directament relacionat amb el titular o les paraules clau que es vulgui fer ressaltar. En les notícies en línia cada vegada es valora més l'opció de poder compartir una informació a les xarxes socials. El receptor de la notícia hauria de tenir l'opció de compartir la informació amb els seguidors o contactes. Aspectes bàsics de redacció Situar l'esquer a l'inici ⇒ Titular i primer paràgraf. Moltes vegades el lector no passarà de llegir aquesta part. Bona redacció ⇒ Cal fer servir el registre apropiat. És important adaptar-se al llenguatge que se suposa que és el del públic receptor de la notícia. La redacció ha de ser prou clara perquè no doni peu a malentesos. Suport gràfic i sonor ⇒ Les notícies en línia permeten publicar enllaços a pàgines web, presentacions en diapositives… Tot i així, convé no sobrecarregar-ne la notícia. Redacció de notícies per a Internet Immediatesa ⇒ Als mitjans digitals s'hi pot publicar una informació just després que aquest fet hagi tingut lloc. Internet competeix i s'avança a la ràdio i la televisió. De vegades també es pot narrar un esdeveniment mentre està tenint lloc. Cada vegada es fan servir més les cròniques minut a minut, que a base de frases molt curtes actualitzen en directe el desenvolupament d'un esdeveniment esportiu, una cerimònia de lliurament de premis… L'hipertext ⇒ Permet contextualitzar i ampliar la informació: enllaçar a notícies anteriors relacionades amb l'actual o bé redirigir a la pàgina web de la institució organitzadora. Suports multimèdia ⇒ És important saber relacionar el llenguatge escrit (premsa escrita) amb l'audiovisual (ràdio i TV). Interactivitat ⇒ Es pot estimular la participació dels receptors, per opinar sobre la notícia. Qüestions pràctiques d'estil Tipografia El titular sol anar en negreta i sense cursives. El subtítol, en el mateix cos de lletra que el text, però en negreta. Subtítols o destacats en negreta. Serveixen per estructurar la informació i poden ser un reclam d'atenció addicional. És preferible al subratllat, reservat per als enllaços d'hipertext. Declaracions entre cometes. Les citacions textuals dels protagonistes de la notícia sempre han de quedar clarament identificades dins del text, entre cometes i opcionalment en negreta. Cal no abusar de les majúscules. Poden ser admeses al titular o als destacats, però no tant dins del text. Les xarxes socials han assimilat les majúscules a l'acció de cridar. Cal no abusar dels signes d'exclamació. En una notícia cal fugir de tot allò que sembli una exageració i mantenir en tot moment un to neutre i objectiu. Persones Identificar persones, institucions i empreses. La primera vegada que s'esmenta un personatge o institució se sol fer de manera completa (nom i cognom, càrrec, denominació íntegra de la institució…). En les mencions següents es poden fer servir formes alternatives. Verbs Redacció en tercera persona sense emetre judicis subjectius de valor. Les paraules jo, nosaltres o vostè només haurien d'aparèixer en citacions textuals entre cometes. Coherència en els temps verbals quan es fa una citació en estil directe. No es pot dir "ha destacat que «aquests cursos us donaran més oportunitats de feina»". Compte amb l'ús de verbs que s'han convertit en comodins: dur a terme, tenir lloc, existir, produir, realitzar, celebrar… Cal buscar la precisió. Sigles No s'ha de recórrer a sigles en un titular si no és que són molt conegudes. Per fer més àgil la lectura, es pot alternar l'ús de les sigles amb el nom desenvolupat sencer o en part. Numerals Cal simplificar els numerals. Quan en una notícia s'han de donar moltes dades numèriques (enquestes, balanç d'acció…), és convenient simplificar aquelles que ho permetin. D'aquesta manera es pot aconseguir un impacte més gran. Es poden seguir estratègies per simplificar xifres, com ara l'arrodoniment o la comparació de la xifra amb el total (en comptes de "79 %" es pot escriure "gairebé vuit de cada deu"). Els numerals molt llargs és millor expressar-los en una combinació de xifres i lletres: "345 milions" és preferible a "345.000.000". Pel que fa a les xifres romanes, només són obligades quan s'escriuen segles. Sempre val més fer servir la numeració aràbiga: per exemple, és millor "45è Congrés" que "XLV Congrés" (tot i que les dues formes són correctes). Els numerals més baixos (entre l'u i el vint) és preferible expressar-los en lletres, especialment quan van a l'inici del text o d'alguna frase. Enllaços Els termes que fan d'enllaç a altres pàgines o textos haurien de ser tan precisos com sigui possible. És preferible "Accediu a l'entrevista sencera" que no pas "Accediu a l'entrevista sencera aquí". Els enllaços a pàgines web haurien de ser el màxim de curts: www.cpnl.cat. Cal evitar les adreces molt llargues, d'aquest estil: /noticies/9389/això-és-un-exemple-per-il·lustrar-una-adreça-llarga-que-cal-evitar Tipus de llenguatge Cal prescindir de l'argot i el llenguatge molt específic. Redundància. Es pot insistir en la idea principal però sense repetir paraules. Cal recórrer als sinònims. S'ha d'evitar l'excés d'adjectius, que farien decantar el text per la seva part més literària i subjectiva. Cal evitar les parelles d'adjectius. També cal evitar els termes genèrics i ambigus: dir, fer… És millor buscar sempre un verb més precís. En comptes de dir, per exemple, es pot recórrer a assegurar, insistir, lamentar, denunciar, afirmar, expressar, manifestar… Igualment per als substantius: en comptes de coses, es pot dir actuacions, projectes, iniciatives… "Cultura d'excel·lència" pot semblar un menyspreu cap a altres formes de cultura. Seria preferible escriure, per exemple, "la cultura en tots els seus vessants". El llenguatge basat en eufemismes pot ser el més correcte institucionalment, però no sempre és el més clar: no és el mateix interns que reclusos. Expressions com d'altra banda o per la seva banda no sempre són necessàries. S'ha de tendir a un estil neutre i poc personal. Contingut Les dades contingudes al titular i als subtítols s'haurien de repetir en el cos de la nota, tot i que expressades en altres paraules. Veracitat. S'han d'incloure dades totalment contrastades; en cap cas, elements dubtosos. Llibres d'estil Un llibre d'estil és un manual que aplega les normes i els criteris, principalment lingüístics, que ha de seguir qualsevol membre d'una organització per aconseguir una uniformitat de tractament, relació i comunicació amb el públic. Llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals Ésadir, el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals Llibre d'estil d'Andorra Televisió. Govern d'Andorra Consell de Mallorca i Universitat de les Illes Balears: llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació Llibre d'estil de Vilaweb Page 2 La hac muda En català, la h és generalment muda i es conserva en mots provinents del llatí, del grec i d'altres llengües. Sovint, quan una paraula s'escriu amb h coincideix amb les d'altres llengües romàniques, però no hi ha normes que ens indiquin quan un mot s'escriu amb h i quan no. Per tant: Convé recordar que s'escriuen amb h totes les formes del verb haver. Cal fixar-se bé en les paraules següents: Paraules que és important distingir Exemples ha: verb haver (formes compostes: haver + participi) a: preposició, nom de la lletra a ah: interjecció Ha arribat l'avió. Vaig a casa. Ah, vols dir això? he: verb haver (formes compostes: haver + participi) eh: interjecció Ja he acabat. Eh, Josep, com va? hem: verb haver (formes compostes: haver + participi) em: pronom feble Avui hem sortit molt aviat. Demà em llevaré a les vuit. hi: pronom feble i: conjunció, nom de la lletra i Hi aniré demà, a Vic. Treballa nit i dia. ho: pronom feble o: conjunció, nom de la lletra o oh: interjecció No m'ho crec. O blanc o negre. Oh, que bé! Oh, i tant! És convenient consultar aquestes llistes: Amb h inicial Amb h intercalada Sense h hàbil ham harmonia haver hecatombe hectolitre hectòmetre hegemonia hel·lènic -a hemicicle hemisferi hendecasíl·lab -a heptàgon heràldic -a herba hereu -va hèrnia heterodox -a hexàgon hissar hivern hospital hostatge hoste hòstia hulla humil adherir ahir aleshores alhora anhel anihilar aprehensió cohesió cohibir conhort desinhibir déu-n'hi-do exhalar exhaurir exhortar filharmònic -a inherent inhibició maharajà menhir mihrab ohm tothom tothora sahrauí suahili subhasta subtrahend vehicle Lèxic comú avui benaurat cacauet coet exuberant malaurat orfe orxata os ostatge ou truà Topònims i noms de persona Boí Elisabet Ester Judit Maó Montblanc Taüll Vic Montjuïc Expressions i exclamacions apa! oi? ui! La hac aspirada La h o hac sol ser muda en català, tot i que de vegades es pronuncia en forma aspirada i és una consonant: • En el verb halar, que vol dir 'menjar'. • En algunes interjeccions: ahà!, ehem!, ha!, hum!… • En l'onomatopeia de riure: he, he, he!; ha, ha, ha!; hi, hi, hi!…; o bé he! he! he!, ha! ha! ha!, hi! hi! hi!… • En estrangerismes que no s'han adaptat al català: halal, hall, hippy, hobby… • En noms propis no adaptats (i els seus derivats) en què la h ha conservat la pronúncia de la llengua d'origen: Hamlet, Hegel, Hitler, Hölderlin, Hume…; hamiltonià, hamletià, hegelià, hitlerià… • En topònims i altres noms propis estrangers: Hawaii, Hollywood, Houston; Hannah, Harry, Helen, Henry, Hillary… És important remarcar que, davant dels manlleus que comencen amb hac aspirada, l'article definit i la preposició de no s'apostrofen. el hip-hop, el hippy, el hobby, el Halley, la high-life, la hawaiana, la Hillary… de Hellen, de Hollywood, de Harlem, de hard rock… En canvi, davant dels manlleus adaptats al català que duen hac muda i no aspirada, sí que apostrofem. l'haixix, l'harakiri, l'harem… d'hoquei, d'handbol… Page 3 Cal pronunciar la u dels grups gue, gui, que i qui, ja que si no hi ha dièresi no es pronuncia (guerra, quilòmetre): eloqüent, qüestió, següent, aigües, lingüista… Cal pronunciar en síl·labes diferents dues vocals que podrien fer diftong i no en fan. En aquest cas, per tant, formen un hiat, i posem la dièresi a la vocal feble, i o u: raïm, veïna, roïns, llaüt, peüc, diürn… Ara bé, si la paraula ha de dur accent segons les normes d'accentuació, sempre l'accentuarem i no hi posarem dièresi. Per tant, escriurem amb accent Lluís, país, sufís, però escriurem amb dièresi Lluïsa, països i suïssos. Cal recordar que si en un mot hi ha dues vocals juntes que no formen diftong, tampoc no en formaran en els seus derivats. Així, per exemple, la paraula rei fa diftong, però no en fa la paraula veí, ja que pronunciem les dues vocals en síl·labes diferents. D'acord amb el que acabem de dir, doncs, no faran diftong els derivats d'aquesta paraula, i per tant, tindrem veïns, veïnat, veïnatge, amb dièresi perquè d'acord amb les normes d'accentuació no s'han d'accentuar. Cal anar amb compte de fer servir els signes adequats en cada cas: accent si es pot d'acord amb les normes d'accentuació i dièresi si no es pot posar accent, segons la posició i la terminació de la paraula, seguint les normes d'accentuació. Podeu consultar la fitxa sobre l'accentuació i sobre els diftongs i hiats per ampliar aquesta informació. Page 4 Fixa't en els verbs següents i la forma que tenen de l'imperatiu. Fixa't també que la forma negativa té una -i, ja que per a les ordres negatives fem servir el subjuntiu que presenta aquesta forma. Diem seu! (però no seguis!) i beu! (però no beguis!), perquè les ordres negatives es fan amb la forma subjuntiva. Fixa't en els exemples següents: Girar Gira a la primera cantonada. Quan arribis a la plaça, gira a la dreta. No giris per aquest carrer. Gireu una mica quan arribeu al parc. Quan arribeu a la rotonda, no gireu a l'esquerra. Seguir Segueix tot recte, i quan arribis al mercat, segueix l'avinguda del Mar. No segueixis pel passeig, que hi ha molta gent. Seguiu les indicacions fins a la casa. No seguiu aquest camí ple de pedres. Ser Sigues responsable, que ja no ets una criatura. No siguis ruc i escolta. Sigueu bones persones. No sigueu egoistes i ajudeu els companys. Estar Estigues tranquil, no serà res. No estiguis nerviós, passarà ràpid. Estigueu atents a les indicacions del monitor. No estigueu tristos, no val la pena patir tant. Fer Fes els exercicis cada dia. No facis cas dels seus consells. Feu el favor de seure bé! Prou! No feu tant de soroll, que volem dormir. Venir Vine avui a les nou del vespre per sopar. No vinguis tard. Veniu amb els amics, ens ho passarem bé. Vinga, nois, no vingueu sols, com més serem, més riurem. Anar Va, com que dius que et trobes malament, ves al metge. No vagis al metge a peu, demana que t'hi acompanyi algú. Aneu cap a casa, que ja és tard! No aneu cap a casa pel Perdre Perd el temps, que ets jove! No perdis el temps a classe. Perdeu el cap per algú, que us farà bé! Però no perdeu la dignitat. Tenir Tingues paciència, que ja acabem. No tinguis pressa, que cada cosa mereix el seu temps. Tingueu seny i passeu-vos-ho bé! No tingueu por, tot anirà bé. Page 5 Què, quin (i quina, quins, quines) L'interrogatiu què sempre va seguit d'un verb, mentre que quin, quina, quins, quines tenen un nom al darrere, i la forma de l'interrogatiu és masculina o femenina, singular o plural, depenent de si el nom que precedeixen és masculí o femení, singular o plural. què + verb Què fas? Què mires? Què menges? quin + nom masculí singular quina + nom femení singular quins + nom masculí plural quines + nom femení plural Quin dia venen? Quina hora és? Quins dies obren? Quines flors vols? Que o què Mentre que que, sense accent, serveix per fer èmfasi i no és imprescindible, què, amb accent, indica 'quina cosa', i és un interrogatiu del qual no podem prescindir. ► que: Que tens gana? (= Tens gana?), Que vindràs avui a sopar? (= Vindràs avui a sopar?), Que hi ha llet, a la nevera? (= Hi ha llet, a la nevera?) ► què: Què menjarem per dinar? Què hi ha a la nevera? Què farem avui per sopar? Interrogatius amb preposició a de amb per per a fins + què quin quin on quan quant A què et dediques? De què treballes? Per a què ho necessites? Amb qui hi aniràs? Per qui plores? A quin carrer vius? De quina empresa són? On vas? D'on vens? Fins on arriba? Fins quan us hi estareu? A quant va el rap? Quan o quant Cal fixar-se que quan és un interrogatiu que fa referència al temps. En canvi, quant té a veure amb la quantitat, i també té forma de femení i de plural. quan Quan t'ha dit que arribarà? Demà? quant quanta quants quantes Quant en vol, de vi? Quanta aigua tenim? Quants sou? Quantes persones hi ha? Page 6 Els demostratius són determinants o pronoms que indiquen la situació de la cosa de què es parla respecte de qui parla o escriu. De proximitat De llunyania Singular aquest, aquesta Singular aquell, aquella Plural aquests, aquestes Plural aquells, aquelles Neutre això Neutre allò 1. Els demostratius poden acompanyar un substantiu o poden substituir-lo. Segons la funció que fan són, doncs, adjectius (quan l'acompanyen) o pronoms (quan el substitueixen). Aquest material és antiquat. (adjectiu) No sé si triar aquest o aquell. (pronom) Els demostratius neutres només fan la funció de pronoms i substitueixen un antecedent neutre, inconcret o genèric. Això és real. Allò no ho vull. 2. Per designar les coses o persones situades prop de la persona que rep el missatge, la llengua disposa de les formes açò o ço i aqueix, aqueixa, aqueixos, aqueixes. Val a dir, però, que aquestes formes han caigut en desús en alguns parlars. De tota manera, en determinats contextos aquest segon grau de proximitat pot ajudar a desfer ambigüitats: En aquesta oficina no tenim una maquinària tan bona com la que teniu en aqueixa vostra. 3. En l'estàndard oral, la s dels demostratius masculins només es pronuncia quan acompanyen una paraula començada amb vocal: > No es pronuncia la s: Aque(s)t llapis no escriu. > Es pronuncia la s: Aquest any han avisat que faria calor. Page 7 Els adverbis són mots invariables que modifiquen altres elements gramaticals, com ara verbs, adjectius i adverbis. Llegeix sovint. No s'ho ha passat bé. Avui tenim orxata força bona. La Carme és més aviat esquerpa. Si la funció d'adverbi la fa més d'una paraula, parlem de locució adverbial. Sempre parla a poc a poc. Hi havia gent a tot arreu. La funció primordial de l'adverbi i de les locucions adverbials dins de l'oració és la de complement circumstancial, que pot ser de manera, quantitat, lloc, temps… Adverbis de dubte, probabilitat i possibilitat Alguns adverbis o locucions adverbials de dubte, probabilitat o possibilitat ens poden servir per elaborar textos i desenvolupar propostes. a la millor, potser, probablement, possiblement, segons com, segurament, si de cas, si molt convé, tal vegada, tal volta… Aquests adverbis introdueixen graus diversos de veritat de l'acció, però es construeixen amb el mode indicatiu: Potser no vindré demà amb vosaltres. Segurament ja us heu adonat de les dificultats que comporta. Si molt convé, ja me n'encarrego jo d'aquest cas. Tal vegada ja s'han adonat dels problemes. A la millor només es tracta d'una qüestió d'atzar. Page 8 Els verbs expressen accions, estats, processos, etc. Estan formats per lexemes (o arrels) i per morfemes (o desinències). La forma verbal miraré, per exemple, es pot desglossar així: ► miraré: mir- és el lexema o arrel, i -ar-é són morfemes. El lexema o arrel ens aporta el significat lèxic de la paraula. I els morfemes o desinències ens aporten informació sobre la conjugació, el mode, el temps i la persona verbals. 1. Les conjugacions verbals Els verbs poden ser regulars o irregulars. Regulars: són els que es conjuguen segons uns verbs que es prenen com a models. 1a conjugació: els verbs en què l'infinitiu acaba amb -ar (cantar, ruixar, apagar…). 2a conjugació: els verbs en què l'infinitiu acaba amb -er o -re (témer, perdre…). 3a conjugació: els verbs en què l'infinitiu acaba amb -ir (dormir, servir…). Irregulars: són els que no segueixen totalment la conjugació dels verbs model (anar, estar, ser, fer, tenir, dir, dur…). 2. Els modes verbals • Indicatiu: l'acció o estat que expressa el verb és un fet real o expositiu d'una idea. estudiarem, parlo, cantava, han arribat… • Imperatiu: expressa una ordre o un consell. mengeu, estudia, redueix… • Subjuntiu: l'acció o estat que expressa el verb és un fet imaginari, no real o desitjat. concordi, vigilessin, vinguéssiu… 3. Els temps verbals Els temps verbals expressen tres moments: passat, present i futur. 4. Les persones gramaticals Les persones gramaticals són: Singular Plural 1a jo nosaltres 2a tu vosaltres (vós) 3a ell, ella, vostè ells, elles, vostès Page 9 1. Aspectes generals Els temps verbals situen l'acció verbal en el temps. Són present (ara), passat o pretèrit (abans) i futur (després). Temps present Indicatiu present jo canto Subjuntiu present jo canti Imperatiu canta (tu) Temps passat Indicatiu Subjuntiu Imperfet Passat simple Passat perifràstic Perfet Plusquamperfet Passat anterior Passat ant. perifràstic cantava cantí vaig cantar he cantat havia cantat haguí cantat vaig haver cantat Imperfet Perfet Plusquamperfet cantés hagi cantat hagués cantat Temps futur Indicatiu Futur Futur perfet Condicional Condicional perfet cantaré hauré cantat cantaria hauria cantat Els temps simples i els temps compostos Simples Compostos Estan formats per una sola forma verbal. Estan formats per més d'una forma verbal. canto, miraré, pintaria, anava… Verb auxiliar haver i el participi del verb que es conjuga: he jugat, havia pensat, hauria vist… Verb auxiliar anar i l'infinitiu del verb que es conjuga (forma perifràstica): vaig llegir, vaig fer, vaig escriure… Els temps perfectius i els temps imperfectius Perfectius Imperfectius Expressen una acció començada i acabada. he menjat, vaig pensar, havia fet… Expressen una acció començada però no acabada. menjava, treballo, cantaré… 2. Aspectes concrets Present habitual Indica que l'acció expressada pel verb és habitual. Cada dia agafa el metro. Present històric Es refereix a fets passats, però traslladant-nos a aquell moment. Miquel Martí i Pol neix l'any 1929. Present futur Expressa una acció futura. Demà es casa la Maria. Passat perifràstic (i passat simple) i perfet Passat perifràstic Perfet Expressa una acció passada en un temps acabat. Expressa una acció passada en un temps no acabat. Temps: fa dies, l'any passat, ahir a la tarda, la setmana passada, fa anys… Temps: fa un moment, avui, aquest matí, enguany, aquesta tarda… Acció: auxiliar anar + infinitiu vaig cantar vas cantar va cantar vam cantar* vau cantar* van cantar Acció: auxiliar haver + participi he cantat has cantat ha cantat hem cantat heu cantat han cantat * En alguns parlars s'utilitzen les formes auxiliars vares per a la 2a persona del singular i vàrem, vàreu, varen per a les persones del plural. El passat perifràstic i el passat simple expressen exactament el mateix temps i el seu ús varia segons les zones i segons els registres. El conferencianet es va adreçar al públic en francès. El conferencianet s'adreçà al públic en francès. Imperfet d'indicatiu i imperfet de subjuntiu Cal tenir en compte que en l'imperfet d'indicatiu i en l'imperfet de subjuntiu la terminació pot ser diferent segons la conjugació del verb. Imperfet d'indicatiu Imperfet de subjuntiu 1a conjugació 2a i 3a conjugació 1a i 2a conjugació 3a conjugació cantava cantaves cantava cantàvem cantàveu cantaven prenia, dormia prenies, dormies prenia, dormia preníem, dormíem preníeu, dormíeu prenien, dormien cantés, prengués cantessis, prenguessis cantés, prengués cantéssim, prenguéssim cantéssiu, prenguéssiu cantessin, prenguessin dormís dormissis dormís dormíssim dormíssiu dormissin Page 10 Els numerals expressen una quantitat exacta (cardinals), un ordre (ordinals), una fracció (partitius), una multiplicitat (multiplicatius) o una col·lectivitat (col·lectius). Els cardinals Per escriure bé els numerals cardinals has de saber que el guionet s'usa entre les desenes i les unitats, i entre les unitats i les centenes. Per això va bé recordar la combinació de lletres desenes-unitats-centenes, D-U-C, per fer servir correctament el guionet en les xifres escrites amb lletres. Exemples: quaranta-dos, vuitanta-tres… (desena + unitat: D-U) dos-cents, set-centes… (unitat + centena: U-C) un milió dos-cents trenta-quatre mil sis-cents (U-C, D-U, U-C) Entre el 21 i el 29, s'intercala una i entre la desena i les unitats, i per tant aquests numerals s'escriuen amb guionets: vint-i-u, vint-i-quatre, vint-i-nou… Quan fem servir els cardinals per indicar l'ordre, no prenen mai la forma femenina i diem u i no un: Ho trobaràs a la pàgina dos. És el número u de la promoció. Va arribar el dia vint-i-u. Viu al número u d'aquest mateix carrer. Els ordinals Els numerals ordinals que tenen forma pròpia són: primer, segon, tercer i quart. A partir de cinquè s'afegeix al cardinal la terminació -è als masculins i -ena als femenins: cinquè, sisè, setè, vuitè, novè, desè, onzè, dotzè, tretzè, catorzè, quinzè cinquena, sisena, setena, vuitena, novena, desena, onzena, dotzena, tretzena, catorzena, quinzena Fixeu-vos que les abreviatures numèriques dels ordinals s'escriuen en minúscula i es posen al costat del nombre i a baix: 1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 4a, 12a, 132è, 25a… Les formes dels partitius són les mateixes que les dels ordinals, excepte les següents: mig, mitja, mitjos, mitges (o la meitat) terç, terça, terços, terces (o una tercera part) quart o quarter (o una quarta part) desè o dècim, centè o centèsim, milè (o mil·lèsim) Els numerals multiplicatius tenen una forma pròpia: doble, triple, quàdruple, quíntuple, sèxtuple, sèptuple, òctuple, nònuple, dècuple, cèntuple… Però també es poden expressar amb sintagmes: cent vegades més Llevat de doble, quan equivalen a 'x vegades més', tenen forma femenina acabada amb -a: triple/tripla, quàdruple/quàdrupla, quíntuple/quíntupla… Els noms col·lectius poden fer de numerals: Tinc centenars de correus per llegir. La pluja àcida afecta milers d'hectàrees forestals. Li va haver d'explicar la lliçó desenes de vegades. Les formes femenines dels ordinals s'usen com a col·lectius: una dotzena d'ous una desena de llibres una trentena de persones una cinquantena d'alumnes Altres numerals col·lectius són: parell, centenar, miler… Escrits amb xifres romanes i superiors a 10, es llegeixen com a cardinals: Lluís XV (quinze), però Jaume I (primer), Joan Pau II (segon)… Els segles sempre es llegeixen com a cardinals: segle II (dos), segle XIII (tretze)… Page 11 La llengua catalana té vuit sons vocàlics, però no totes les varietats presenten tots els sons. Per exemple, en la varietat occidental del català no hi ha vocal neutra. Els sons vocàlics en posició tònica són: a: ball, cantarà, arc, llapis, cant… e oberta: èxit, lletra, terra, hivern… e tancada: faré, festa, cent, carrer, després… i: camí, compartir, fill, anís… o oberta: història, vòmit, elogi, coll, poble… o tancada: balcó, secció, bossa, forn… u: puny, músic, ungla, ull, busca; En posició àtona hi ha les lletres i els sons següents: So Català occidental Català oriental i e ə a o u oli, premi carretó, viure — passar, parlar posar, costat sucar, muntanya oli, premi — carretó, viure; casa, caseta — — sucar, muntanya; sortida, cortina Fixeu-vos que, en els parlars orientals, en posició àtona: La vocal o es pronuncia [u]: corrent, lloguer, velocitat, sortir, cocodril… c[u]rrent, ll[u]guer, vel[u]citat, s[u]rtir, c[u]c[u]dril… Les vocals a i e tenen un so neutre [ə]: barca, llibre, entrada, carregar, relació… barc[ə], llibr[ə], [ə]ntrada, c[ə]rr[ə]gar, r[ə]l[ə]ció… Les vocals dèbils, i i u, poden sonar com a semivocals en posició àtona, formant part d'un diftong: diftong creixent: noia, espaiós; qualitat, creuava… diftong decreixent: noi, aire; treure, coure… La vocal neutra La vocal neutra [ə] és un so vocàlic típic del bloc oriental del domini lingüístic. És un so que queda entre els de la a i la e quan alguna d'aquestes dues vocals es troba en una síl·laba àtona. Com que hi ha dues lletres que poden representar el so de la vocal neutra, pot ser que tinguem dubtes a l'hora de saber quina de les dues hem d'escriure. Per guiar-nos, podem considerar els criteris següents: Escrivim a Escrivim e En la terminació dels mots femenins, en general: dona, finestra, quadra… Les paraules masculines acabades en -ma, -ta, -arca, -ista i -cida: teorema, dilema, atleta, aristòcrata, monarca, accionista, insecticida… En la terminació dels mots masculins, en general: home, assumpte, regne… En els plurals acabats amb -es: plomes, eines, dones… En les adjectius invariables formats amb el sufix de derivació -aire: cantaire, drapaire… El canvi de a a e quan fem el plural pot provocar canvis ortogràfics en les consonants precedents: Canvis en la formació de plurals -ca > -ques vaca, vaques -qua > -qües pasqua, pasqües -ja > -ges platja, platges -ça > -ces plaça, places -gua > -gües aigua, aigües -ga > -gues amiga, amigues Si es tracta de paraules derivades, per saber si cal escriure a o e s'ha de buscar l'arrel de la paraula, la paraula primitiva o una paraula de la mateixa família que tingui en posició tònica el so que ens fa dubtar. La paraula derivada l'escriurem amb a si la vocal tònica de la paraula primitiva, a la mateixa posició, és una a, i amb e si és una e. Així, terreny s'escriu amb e perquè terra, la paraula primitiva, té la e tònica en aquella mateixa posició. De la mateixa manera, escrivim teulada perquè prové del mot primitiu teula, o escrivim ramet perquè prové de ram. Derivat amb vocal neutra Paraula primitiva terreny ramet tancar teulada peuet Pauet terra ram tanca teula peu Pau En les formes verbals podem mirar com ho fan les persones del singular del present d'indicatiu quan és tònica. paguem > jo pago peguem > tu pegues pesem > ella pesa passem > jo passo En les desinències verbals, el so de la vocal neutra es representa amb a: En l'última lletra dels verbs de la primera conjugació: copia, mira, parla… En les formes àtones dels verbs amb doble forma a l'arrel: jeure / jaure: jaiem, jauríeu, jaureu… treure / traure: trauria, trauríeu, traureu… néixer / nàixer: naixia, naixeríeu, naixereu… I escrivim amb e: En la penúltima lletra dels verbs: trenquen, menges, renten… L'última lletra dels infinitius de la 2a conjugació: creure, prendre, coure, moure, vendre, caure… El so final en les formes del present o de l'imperatiu dels verbs següents: córrer, venir (o vindre), obrir i omplir: corre, vine, obre, omple. La o àtona En català oriental la o, quan es troba en síl·laba tònica, distingeix dos sons: o oberta i o tancada; en canvi, quan es troba en síl·laba àtona, la lletra o es pronuncia [u]. Aquest fet pot ocasionar dubtes ortogràfics, que es poden resoldre si tenim en compte els criteris següents: S'ha de buscar una paraula de la mateixa família en què la vocal dubtosa sigui tònica. dotzena < dotze golafre < gola ullera < ull En les formes verbals podem comprovar com s'escriuen les vocals tòniques de les formes del singular del present d'indicatiu. plorava < jo ploro jugava < tu jugues A més, hem de tenir en compte els casos següents: Escrivim amb o Escrivim amb u L'acabament de la 1a persona del present d'indicatiu: sento, travesso, visito… Les formes àtones de l'arrel dels verbs següents: collir: collia, collim, collireu… escopir: escopim, escopies, escopiríeu… sortir: sortiu, sortint, sortirem… tossir: tossim, tossies, tossien… cosir: cosiu, cosiríem, cosint… En general, les vocals àtones dels verbs poder i voler: poder: podríem, podent, poguessis, podríeu, pogut… voler: voldria, volent, volguéssim, voldríeu, volgut… Els acabaments de substantius masculins com: monjo, ferro, piano… El plural dels mots en què el singular acaba amb les consonants -s, -ç, -x, -ix, -tx, -ig, -sc, -st i -xt: gossos, dolços, fixos, calaixos, despatxos, bojos, discos, testos, textos… Les formes tòniques de l'arrel dels mateixos verbs: collir: cullo, culls, cull… escopir: escupo, escups, escup… sortir: surto, surts, surt… tossir: tusso, tusses, tus… cosir: cuso, cuses, cus… Les vocals u tòniques i en el present de subjuntiu i d'imperatiu de poder i voler, siguin àtones o tòniques: poder: puc, pugui, puguis (i també puguem i pugueu)… voler: vull, vulgui, vulguis (i també vulguem i vulgueu)… Els acabaments de substantius masculins com: correu, cacau, riu… (plural: correus, cacaus, rius) Els substantius de nombre invariable: un globus, dos globus un cactus, tres cactus un virus, diversos virus un llapis, molts llapis Page 12 Una conjunció és un mot invariable que serveix per enllaçar dues oracions o dues parts de l'oració. La setmana vinent ens trobarem per dinar i xerrarem de les nostres coses. No es van presentar a classe